

Тетяна Варянюк, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, факультету лінгвістики Національний технічний університет України Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Лариса Іванченко, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, факультету лінгвістики Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються шляхи вдосконалення процесу навчання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах на прикладі «Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського». Особлива увага приділяється забезпеченню цілеспрямованості всього навчального процесу і проектуванню цих цілей на конкретні заняття з іноземної мови. Стаття фокусується на невикористаних резервах, які відіграють важливу роль у підвищенні ефективності роботи викладача з підготовки інженерів нового типу із знанням іноземної мови професійного спрямування. Автори дають детальні рекомендації, застосування яких допоможе подолати складнощі, з якими стикається викладач.

Ключові слова: професійна спрямованість навчання, раціональна та динамічна організація занять, систематизація та узагальнення мовного матеріалу, продуктивне володіння лексичним матеріалом, продуктивне володіння граматичними засобами.

T.V. Varienko, L.M. Ivanchenko. Усовершенствование изучения иностранного языка в технических высших учебных заведениях.

В статье рассматриваются пути усовершенствования процесса преподавания иностранного языка в высших технических учебных заведениях на примере «Киевского политехнического института имени Игоря Сикорского». Особое внимание уделяется обеспечению целенаправленности всего процесса обучения и проектированию этих целей на конкретные занятия по иностранному языку. Данная статья фокусируется на неиспользованных резервах, которые играют важную роль в повышении эффективности работы преподавателя по подготовке инженера нового типа со знанием иностранного языка профессиональной направленности. Авторы дают детальные рекомендации по преодолению трудностей, с которыми сталкивается преподаватель в своей работе.

Ключевые слова: профессиональная направленность обучения, рациональная и динамичная организация занятий, систематизация и обобщение языкового материала, продуктивное владение лексическим материалом, продуктивное владение грамматическими средствами.

T.V. Varienko, L.M. Ivanchenko. Improvement of Foreign Language Teaching at Technical Higher Educational Institutions.

The article looks into the ways of improvement of foreign language teaching at the higher technical educational institution, the importance of which cannot be overestimated. At the contemporary stage of the world community development great attention is paid to the problem of goal-orientation of the whole teaching process and its projection on every foreign language lesson. The present article focuses on the unused resources which can play a decisive role in the efficiency improvement of teacher's work aimed at the training of highly qualified engineers with

a foreign language competence. The authors give recommendations on overcoming difficulties which a foreign language teacher comes across in the teaching process.

Key words: *professionally-oriented teaching, rational and dynamic organization of classes, systematization and generalization of language material, productive usage of lexical material, productive usage of grammar constructions.*

Вступ. Сучасні тенденції розвитку суспільства та інтеграція України у європейську спільноту потребують наближення рівня підготовки майбутніх спеціалістів-інженерів до Європейських стандартів, а також висувають нові вимоги до вітчизняної системи освіти і до особистісних та професійних якостей майбутніх спеціалістів. Ці вимоги потребують всебічного вдосконалення процесу навчання в цілому і навчання іноземної мови професійного спрямування зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел свідчить про наявність значної кількості наукових досліджень націлених на вдосконалення процесу навчання іноземної мови. Цьому питанню приділяє увагу у своїх працях Гальскова Н.Д. (основні методичні категорії у контексті реформування освіти), Соловова Є.М. (аналіз базових методичних понять, таких як цілі та принципи, організація заняття та планування учбового процесу). На увагу заслуговують також дослідження специфіки викладання іноземної мови в технічних вищих навчальних закладах Табуєвої І.М. та Герасимової І.Г. Практичні рекомендації до використання інноваційних технологій навчання іноземної мови професійного спрямування даються у статті Пономарьової О.І. та Ковальнової А.В. Вивчення досвіду практичної діяльності викладачів іноземної мови технічних вищих навчальних закладів дозволяє підкреслити актуальність пошуку нових методів та підходів до викладання, надання переваги інтерактивним технологіям, які сприяють розвитку активності студентів, створюють середовище близьке до професійної сфери діяльності майбутніх інженерів.

Мета. Метою цього дослідження є аналіз основного принципу викладання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах, а саме її професійна спрямованість, розгляд методів та прийомів, спрямованих на

поліпшення комунікативних компетентностей студентів, пошук шляхів підвищення ефективності навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Особливу увагу треба звернути на забезпечення більшої цілеспрямованості навчального процесу на удосконалення прийомів навчання з урахуванням виникаючих у викладача іноземної мови труднощів, на підвищення якості навчання окремим видам мовленнєвої діяльності. Саме в реалізації конкретних прийомів навчання, у підвищенні ефективності занять, у збільшенні ваги самостійної роботи студентів закладені найширші можливості інтенсифікації та удосконалення навчання іноземної мови в цілому.

На практиці ми бачимо, що складнощі, які часто виникають у викладачів, викликані недостатньо чітким розумінням близьких та далеких цілей навчання іноземної мови, невмінням проектувати і пов'язувати ці цілі із завданням конкретного заняття, недостатньо вмотивованим забезпеченням цих цілей та завдань, невмінням знайти ще невикористані резерви у навчальному процесі, нечіткою організацією занять. Невикористані резерви можна знайти на всіх етапах навчання, враховуючи такі аспекти:

- використання раціональної та динамічної організації заняття;
- більш чітке визначення цілей та завдань;
- підсилення комунікативної спрямованості навчання;
- усунення механічного тренування та формального виконання вправ;
- організацію роботи над лексичним та граматичним матеріалом з урахуванням диференційного підходу до нього, тобто в залежності від того, чи буде він використовуватися продуктивно чи рецептивно;
- більшу опору на систематизацію та узагальнення мовного матеріалу, що сприяє його твердому засвоєнню;
- розвиток вміння студентів зрозуміти незнайомі явища на основі вже вивченого матеріалу;

- використання індивідуальних та колективних форм роботи;
- нормалізацію навчального навантаження студентів;
- використання кредито-модульної системи як засобу стимулювання учбової діяльності студентів;
- більш послідовне здійснення принципів диференціального та індивідуального підходу до студентів;
- правильну організацію самостійної роботи студентів та цілеспрямоване керування нею.

Для організації навчального процесу викладачу іноземної мови перш за все необхідне чітке розуміння кінцевих цілей навчання, підпорядкування їм всіх проміжних цілей, починаючи з конкретних завдань заняття. Відповідність цілей навчання і завдань заняття є головною вимогою до організації цілеспрямованого учбового процесу, орієнтованого на отримання запланованого результату навчання. [4]

На сучасному етапі розвитку суспільства запланованим результатом навчання у технічному вищому навчальному закладі виступає формування фахівця нового типу з високою фаховою підготовкою, загальною культурою та знанням іноземної мови професійного спрямування. Навчання іноземної мови професійного спрямування розглядається як органічна частина процесу підготовки спеціаліста. Володіння іноземною мовою професійного спрямування дозволяє реалізувати такі аспекти професійної діяльності, як своєчасне ознайомлення з новими технологіями і досягненнями у розвитку науки та техніки, встановлення контактів з закордонними фірмами та підприємствами. Все це підвищує рівень професійної компетентності спеціаліста. Тому особливістю вивчення іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі є професійно орієнтований характер, що знаходить своє відображення у навчальних цілях та змісті навчання. [1]

Ціллю навчання іноземної мови є формування у студентів іншомовних мовленнєвих компетентностей в говорінні, читанні, аудіюванні та письмі, які мають професійну орієнтацію. За допомогою говоріння та аудіювання

реалізуються всі основні функції спілкування: комунікативно-пізнавальна, комунікативно-регулятивна, комунікативно-оцінювальна. Той, хто говорить, і той, хто слухає, інформують або розпитують один одного, описують, розповідають, повідомляють про щось нове, реалізуючи тим самим комунікативно-пізнавальну функцію. Реалізуючи комунікативно-регулятивну функцію мовлення, співрозмовники щось пропонують або просять, таким чином сприяючи організації мовленнєвої діяльності. Надання оцінки, вираження своєї точки зору сприяє реалізації комунікативно-оцінюючої функції. Таке розуміння практичних цілей навчання іноземної мови підвищує виховну, освітню та розвиваючу функцію цієї дисципліни. [2]

Навчання усному мовленню з урахуванням перелічених вище функцій спілкування передбачає і відповідне формулювання завдань заняття, що надає йому необхідної комунікативної спрямованості. Тут треба зазначити, що ця комунікативна спрямованість повинна проявлятися не тільки на рівні завдань заняття, але і на рівні предметного змісту теми та конкретних вправ. Підсиленню комунікативної спрямованості предметного змісту теми може сприяти підключення у ході роботи над нею таких пов'язаних з нею проблем для обговорення, які будуть стимулювати інтерес студентів і будуть актуальними для них. Наприклад, якщо темою заняття є "Wind Farms", то студентам можна запропонувати для обговорення такі проблеми, як "Can Ukraine satisfy its electricity needs by means of wind energy?", "Advantages and disadvantages of using wind turbines" та інші. Подані до теми вправи повинні мати більш комунікативний характер, що досягається шляхом ситуативного забарвлення. Наприклад, лексичні вправи не повинні обмежуватися тільки такими завданнями як переклад, заповнення пропусків у вже готових реченнях, пошук синонімів і антонімів. Можна запропонувати студентам дати опис вітрової турбіни, використовуючи певні лексичні одиниці. Ще один приклад – це навчання усному мовленню на основі текстів із завданням обмінятися думками або дати коментарі з приводу інформації, викладеної у тексті. Таблиці, графіки та схеми, які приводяться у підручнику і передбачені

для опису, можна розглядати як основу для рольової гри, у якій приймають участь всі студенти групи. [5]

Завдання, наведені вище, легко вписуються у формат підручника, даючи діям студентів комунікативний характер і спонукаючи їх до взаємодії. Вони розвивають вміння оперувати лексичним та граматичним матеріалом і разом з цим спираються на певний рівень володіння мовою. Тепер давайте розглянемо, що мається на увазі під продуктивним володінням лексичним матеріалом і продуктивним володінням граматичними засобами.

Продуктивне володіння лексичним матеріалом передбачає наступні вміння: швидко і безпомилково робити вибір лексичних одиниць активного мінімуму, які необхідні для висловлювань по темі, яка обговорюється; правильно сполучати слова між собою; грамотно оперувати знайомою лексикою у нових ситуаціях спілкування, використовуючи нові комбінації; використовувати слова у реченні у відповідності із нормами мови, яка вивчається. Для напрацювання перелічених вище вмінь методисти рекомендують широко вживати вправи з лексичного варіювання, підстановки, групування.

Продуктивне володіння граматичними засобами передбачає наступні вміння: проводити усвідомлений вибір тих засобів, які дозволяють виразити необхідний зміст у зв'язку з вирішенням студентами комунікативного завдання; оформляти свою промову у відповідності з нормами мови, яка вивчається; поєднувати граматичні засоби з лексичними. Наприклад, вміння проводити усвідомлений вибір засобів проявляється у використанні питальних речень при розпитуванні; для обміну думками залучати оцінювальні судження або окличні речення з ціллю викликати відповідні емоції у співрозмовника. Вміння оформлювати свою промову у відповідності з нормами мови, яка вивчається, передбачає вибір правильного допоміжного дієслова у реченнях різного типу, вибір правильної часової форми дієслова, правильний порядок слів у реченні. Необхідно пам'ятати, що усвідомлене використання граматичних засобів обумовлено своєчасною орієнтацією у

засобах використання і засобах формоутворення граматичних явищ. Це орієнтування можна давати за допомогою:

- мовленнєвого зразку (наприклад: «Для опису характеристик цього приладу слід використовувати такі фрази» або «Опишіть роботу трансформатора за зразком»);
- правил-інструкцій з комунікативно спрямованим формуванням;
- різноманітних схем, які вказують на особливості формоутворення.

Тренуючи студентів у використанні граматичних засобів, важливо збільшити кількість ситуативних, умовно-комунікативних вправ, які передбачають включення відпрацьованих граматичних явищ у мовлення (спочатку з опорою на зразок, а потім з поступовим зняттям опори). Поступове зняття опори привчає студента до самостійності та творчої активності.

Для підтримки рівня продуктивного володіння граматичними засобами необхідно підштовхувати студентів до їх активного використання у мовленні. По мірі накопичення матеріалу його необхідно час від часу систематизувати та узагальнювати. Це здійснюється за допомогою узагальнюючих таблиць, групування їх за формальними ознаками, або за допомогою підготовлених викладачем алгоритмів як, наприклад, алгоритм побудови питального речення, які дають покрокову інструкцію з побудови питань.

Тренування, необхідне для продуктивного володіння граматичними засобами, потребує багато часу, якого, на жаль, не передбачено у технічних вищих навчальних закладах. Але це можна виправити шляхом використання запропонованих студентам дистанційних курсів, спрямованих на закріплення граматичних структур. Дистанційний курс, підготовлений викладачами кафедр англійської мови технічного спрямування Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського підтвердив доцільність свого використання, показавши поліпшення результатів під час оцінювання знань студентів з іноземної мови.

Читання як опосередковане спілкування виконує комунікативні функції, як і усне мовлення. З досвіду можна сказати, що труднощі студентів у вилученні необхідної інформації частіше за все виникають через неправильну організацію процесу навчання читання.

Одним з головних принципів навчання читання іноземною мовою у технічному вищому навчальному закладі є принцип побудови навчання як пізнавального процесу. Виключно важливе значення у зв'язку з цим набуває зміст текстів. Для підтримання мотивації дуже важливим є їх правильний відбір; зміст повинен бути суттєвим і мати новітню інформацію або нове освітлення вже знайомих фактів. Важливим є не тільки фактична інформація, а й знайомство студента з мовними засобами вираження причинно-наслідкових зв'язків. Відібраний текст повинен виконувати такі чотири функції:

- поповнювати лексичний запас;
- тренувати мовний матеріал;
- розвивати усне мовлення;
- розвивати вміння читати.

Ціллю читання, його результатом є розуміння, яке характеризується як кількістю вилученої з тексту інформації, так і характером її опрацювання. Розуміння варіюється за ступенем повноти, глибини та точності.

Види читання відрізняються залежно від того, яка ставиться комунікативна задача. У своєму посібнику Фоломкіна С.К. виділяє такі види читання: ознайомче, пошукове, проглядове, вивчаюче. У посібнику автор зазначає, що комунікативна задача визначає ступінь повноти та точності розуміння прочитаного, а також час, необхідний на отримання цього результату, іншими словами – швидкість читання. При цьому, швидкість читання розглядається як один із важливіших показників рівня сформованості того чи іншого виду читання.

Перш за все, нам потрібно визначити, що собою являє вміння читати. Вміти читати означає миттєво впізнавати візуальні образи мовленнєвих

одиниць, які являються оперативною одиницею сприйняття. Оперативною одиницею може виступати слово, словосполучення або фраза. Чим більша оперативна одиниця сприйняття, тим вища техніка читання і вище рівень розуміння тексту. Впізнавання мовленнєвих одиниць повинно відбуватися, по-перше, при сприйнятті з першого разу і, по друге, при сприйнятті кожного разу нових словосполучень мовленнєвих одиниць, що характерно реальним текстам. Розуміння семантичної сторони мовленнєвих одиниць у значній мірі базується на вмінні передбачати як зміст тексту, так і окремі граматичні форми. Виходячи з цього, можна виділити такі завдання, що стоять перед викладачем іноземної мови у навчанні читанню:

- 1) збільшення оперативної одиниці сприйняття;
- 2) розуміння нових словосполучень вже відомих одиниць;
- 3) сприйняття тексту з першого разу;
- 4) розвиток вміння здогадуватися про значення невідомих одиниць;
- 5) ігнорування невідомого, якщо воно не заважає розумінню в цілому.

У зв'язку з тим, що дисципліна «Іноземна мова професійного спрямування» у технічних вищих навчальних закладах не має достатньої кількості аудиторних годин, то таке питання як навчання читанню частково відноситься до самостійної роботи студентів. Студенти повинні засвоїти два види самостійного читання, які відрізняються цільовою установкою на об'єм отриманої інформації:

1. Читання з метою виділення основної інформації тексту.
2. Читання з метою виділення повної інформації тексту.

Читання текстів професійного спрямування з метою отримання основної інформації використовується, як правило, на аудиторному занятті.

Читання текстів професійного спрямування з метою отримання повної інформації відбувається у процесі виконання домашньої роботи шляхом виконання передтекстових та післятекстових завдань.

Обидва види читання широко використовуються у професійній діяльності майбутніх інженерів, і тому у процесі вивчення іноземної мови їм повинна бути приділена особлива увага. [3]

Важливим також є підсилення ролі письма як засобу навчання. Письмова фіксація мовного матеріалу забезпечує його краще запам'ятовування, сприяє довшому зберіганню його у пам'яті. Запис ключових слів, складання плану, написання анотацій та реферування допомагає у підготовці усного висловлювання. Вибіркове списування, випишування або дописування стимулює формування навички співвідносити звуковий та графічний образи слів і тим самим сприяє покращенню техніки читання. Використання письмових форм роботи має особливе значення для студентів з недостатньо розвинутою слуховою пам'яттю. Таким чином, спирання на письмо при усно-мовленнєвому відпрацюванні сприяє розвитку усного мовлення та читання.

Висновки. Таким чином, у статті була зроблена спроба показати, як за наявності діючих засобів навчання іноземної мови можна ширше використовувати принцип комунікативності і наскільки важливо сполучати його із системністю мови. Саме це співвідношення принципу комунікативності із системністю мови має методологічну значимість у навчанні іноземної мови у технічних вищих навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Навчальна програма дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування», НТУУ «Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського». 2016.*
2. *Абрамович Г.В. Суть іншомовної компетентності як мети та результату професійної технічної освіти / Г.В. Абрамович // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: Видавництво НДУ ім. Гоголя, 2005. – 257 с.*
3. *Варянюк Т.В. Навчання читанню науково-технічних текстів у немовних вищих навчальних закладах / Т.В. Варянюк // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції: ФЛ, НТУУ «КПІ», 2012 . – 28 с.*
4. *Соловова Є.М. Методика навчання іноземної мови: Базовий курс лекцій / Є.М. Соловова // - М. : Просвещение, 2002. – 239 с.*
5. *Mackay, R., Mountford, A.J. (1978). The teaching of English for Specific Purposes: theory and practice in English for Specific Purposes; A case study approach. (Mackay, R., Mountford, A.J.) eds: Longman. London.*